

Przekłady

Переводы

Krzysztof J. Kilian

O książce Henryka Skolimowskiego *Polish Analytical Philosophy. A Survey and a Comparison with British Analytical Philosophy*

*О книге Генрика Сколимовского
Polish Analytical Philosophy. A Survey and a Comparison
with British Analytical Philosophy*

Henryk Skolimowski (1930) jest autorem 39 książek i ponad 400 artykułów. Przedstawiony poniżej tekst *Filozofia analityczna a marksizm* jest VIII rozdziałem jego pierwszej książki, *Polish Analytical Philosophy. A Survey and a Comparison with British Analytical Philosophy* (New York, The Humanities Press, 1967 s. 277). Książka ta w literaturze światowej jest drugą (po książce Z. Jordana, *Philosophy and Ideology – The Development of Philosophy and Marxism-Leninism In Poland since the Second World War*, Dodrecht 1963) tak obszerną pracą poświęconą szkole lwowsko-warszawskiej, co warto w tym miejscu podkreślić, napisaną przez ucznia Tadeusza Kotarbińskiego i Kazimierza Ajdukiewicza. Książka Skolimowskiego składa się z dziewięciu, wyraźnie ze sobą powiązanych, rozdziałów, które jednocześnie stanowią zamknięte całości. Praca ta jest poświęcona filozofii w szkole lwowsko-warszawskiej, zaś rozwój logiki jest tu przedstawiony jedynie marginalnie.

Rozdział pierwszy *O początkach i charakterze filozofii analitycznej* koncentruje się na: jej początkach, rozwoju nauki na przestrzeni trzech ostatnich stuleci – jako jednym z głównych źródeł (obok krytyki filozofii postheglowskiej) jej powstania, oraz na wskazaniu i analizie podstawowych cech filozofii analitycznej, co stanowi najciekawszą część rozdziału. Cechy te, zdaniem Sko-

limowskiego są następujące: 1) uznanie aktywnej roli języka w filozofii; 2) drobiazgowość podejście do problemów filozoficznych; 3) charakter kognitywny; 4) intersubiektywne traktowanie procesu analizy. Autor podkreśla tu, że cechy te odnaleźć można we wcześniejszych filozofiach, ale tylko w obrębie filozofii analitycznej występują one jednocześnie.

Rozdział drugi *Kazimierz Twardowski a powstanie ruchu analitycznego w Polsce* przedstawia wkład Twardowskiego od filozofii umysłu, jego stosunek do klasycznej teorii prawdy, wraz z opisem dalszego rozwoju klasycznej teorii prawdy w szkole lwowsko-warszawskiej. Dalsze partie rozdziału poświęcone są uformowaniu się polskiego ruchu analitycznego, oraz roli, jaką odegrał w tym Twardowski. W rozdziale tym wskazuje, między innymi, Skolimowski na to, że polski ruch analityczny powstał z podobnych powodów jak brytyjski ruch analityczny – był to sprzeciw wobec filozofii postheglowskiej, który polegał nie tyle na zanegowaniu treści filozofowania, co na zanegowaniu określonego sposobu filozofowania.

Rozdział trzeci *Jan Łukasiewicz i dylematy współczesnej filozofii naukowej* szkicuje sylwetkę Łukasiewicza jako *pioniera* w dziedzinie logiki matematycznej oraz historii logiki, jego poszukiwania metody naukowej w filozofii, oraz próby, wraz z przyczynami zaniechania, budowy systemu filozofii naukowej. „Jego program filozofii naukowej – pisze Skolimowski – wymodelowany zgodnie ze strukturą i językiem formalnych systemów logicznych, mimo że nigdy nieukończony, był jednym z najśmielszych wśród różnych programów wieku dwudziestego, celujących w wyleczeniu filozofii tradycyjnej z jej odwiecznych bolączek” (s. 76). Rozdział kończy analiza stosunku Łukasiewicza do Koła Wiedeńskiego, przy okazji której naszkicowany jest stosunek szkoły lwowsko-warszawskiej do wspomnianego kierunku, ze szczególnym podkreśleniem, że polski ruch analityczny, który tworzony był przez zawodowych filozofów, właśnie ze względu na to nigdy nie był tak radykalny w kwestiach redukcji filozofii do nauki, czy wyrogowania z kultury filozofii.

Rozdział czwarty *Tadeusz Kotarbiński – konkretyzm i prakseologia*, przedstawia sylwetkę Kotarbińskiego jako człowieka, nauczyciela, wolnomyśliciela oraz filozofa. Przedstawione są tu Kotarbińskiego zasady jasnego myślenia oraz zdrowego rozsądku, następnie stadia rozwojowe reizmu; reizm – pansomatyzm – konkretyzm, wraz z analizą zasad semantyki reistycznej i krytyką głównego dzieła Kotarbińskiego *Elementów teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk* dokonaną przez Ajdukiewicza. Oprócz treści samej krytyki, zwraca Skolimowski uwagę na sposób krytyki i odpowiedź Kotarbińskiego, który krytykę uznał za tak pryncypialną, że zezwolił na zamieszczenie jej w drugim wydaniu *Elementów*. Na tej podstawie szkicuje tu Skolimowski charakterystyczny dla szkoły lwowsko-warszawskiej sposób polemiki, pomiędzy członkami szkoły. Dalszą część rozdziału zajmuje przedstawienie stanowiska Kotarbińskiego wobec nurtów współczesnych, głównie logistyki, marksizmu, Koła Wiedeńskiego

i wobec jego nauczyciela i mistrza Twardowskiego. Rozdział kończą rozważania o prakseologii, koncentrujące się na jej historii, zakresie i istocie, oraz na jej rozwoju w Polsce.

Rozdział piąty *Kazimierz Ajdukiewicz – epistemologia zorientowana na język* rozpoczyna się uwagami na temat specyfiki stylu filozofowania Ajdukiewicza i analitycznym podejściu do zagadnień społecznych. Po analizach Ajdukiewiczowskiej teorii znaczenia przedstawia Skolimowski radykalny konwencjonalizm Ajdukiewicza, oraz przyczyny przejścia na stanowisko radykalnego empiryzmu i sam radykalny empiryzm, wraz z zasadami tego, co dziś nazywa się, epistemologią semantyczną.

Rozdział szósty *Filozofowie o językowej orientacji* rozpoczyna się podziałem filozofów analitycznych na cztery typy: formalistów, reformistów, rektyfistów oraz lingwistów, wraz z odpowiednim zaliczeniem do nich polskich filozofów analitycznych. Przedstawienie specyfiki filozofowania ośrodków Oxford i Cambridge stanowi tło dla prezentacji stanowisk polskich filozofów: Tatarzkiewicza, Kotarbińskiej i Ossowskiej. Sylwetka Tatarzkiewicza przedstawiona jest głównie na tle jego *Historii filozofii* i *Historii estetyki*, oraz jego poglądów na filozofię moralną. Tę pierwszą zestawia Skolimowski z *Lehrbuch der geschichte der Philosophie* Windelbanda, oryginalności Tatarzkiewicza upatrując w szczególnym, bardzo syntetycznym i zarazem treściwym sposobie przedstawienia poglądów poszczególnych filozofów. Podkreśla Skolimowski również, że III tom Tatarzkiewicza jest pierwszą próbą w wieku XX systematycznej analizy stanowisk filozoficznych XX stulecia. *Historię estetyki*, powołując się na opinie innych filozofów, przedstawia Skolimowski jako najlepszą w świecie pracę poświęconą dziejom estetyki. Pisząc o Janinie Kotarbińskiej skupia się głównie Skolimowski na jej stosunku do języka potocznego i na jego bazie analizach z filozofii nauki, oraz na zamierzeniu stworzenia encyklopedii filozofii (rozpoczętej w 1930 roku pracą *Analiza pojęcia przypadku*), które przerwane przez II wojnę światową, nigdy nie zostało ukończone. Rozdział kończy nauka o moralności Marii Ossowskiej, gdzie oprócz analizy podstawowych założeń i podstawowych jej tekstów zawarte jest zestawienie poglądów Ossowskiej z moralistami z Oxfordu: Harem, Nowel-Smithem, Austinem, Hartem i Hampshirem.

Rozdział siódmy *Obrzeża filozofii analitycznej* jest omówieniem koncepcji wielości rzeczywistości Leona Chwistka, prób Benedykta Bernsteina konstrukcji Absolutu za pomocą środków logicznych i matematycznych poglądów Tadeusza Czeżowskiego i Zygmunta Zawirskiego. Rozdział zakończony jest przedstawieniem ataków Witkacego na polską filozofię analityczną.

Rozdział ósmy *Filozofia analityczna a marksizm* skupia się na wpływie marksizmu na filozofię analityczną, stadiach rozwojowych i podstawowych zasadach tego członu polskiego marksizmu, który podjął dyskusję z polską filozofią analityczną. Tę odmianę polskiego marksizmu nazywa Skolimowski marksizmem analityczno-lingwistycznym. Z rozdziału tego powstała oddzielna

książka *Polski marksizm* (Odnowa, Londyn 1969, s. 100) wydana również po angielsku.

Ostatni rozdział, dziewiąty, *Kilka zestawień z brytyjską filozofią analityczną* skupia się na różnicach i podobieństwach polskiej i brytyjskiej filozofii analitycznej. Rozpoczyna Skolimowski od podziału filozofów analitycznych na dwie grupy: skoncentrowanych na problemach i skoncentrowanych na metodzie. Pierwsi, krytykując zastaną filozofię dążą do jej reformy (Moore, Russell, Ayer, Ryle, Twardowski, Kotarbiński, Ajdukiewicz, Tatarkiewicz), drudzy, wychodząc od pewnej metody filozofowania – analizy logicznej – poza obręb filozofii rugują te wszystkie problemy, które za pomocą tej metody przebadac się nie dają (Austin, Tarski, Łukasiewicz). Dalszą część rozdziału stanowią zestawienia poglądów Moore’a i Twardowskiego, Ryle’a i Kotarbińskiego, wpływu Russella na polską filozofię analityczną, oraz braku wpływu Wittgensteina na polską filozofię analityczną.

Henryk Skolimowski

Filozofia analityczna a marksizm

Analytical Philosophy and Marxism

Аналитическая философия и марксизм

1. Wpływ marksizmu na filozofię analityczną

Przed drugą wojną światową rozkwitła w Polsce filozofia. Starsza generacja uczniów Twardowskiego była u szczytu swojej twórczej aktywności, przyłączyli się do nich w latach 1920–30 ich uczniowie. Wciąż dominowała nadzieja, że w oparciu o model nauk dedukcyjnych skonstruować można nową filozofię.

Po wojnie obraz uległ radykalnej zmianie. Cały kraj leżał w ruinach. Życie kulturalne i intelektualne było sparaliżowane. Biblioteki i uniwersytety były zniszczone i należało je zorganizować od nowa. W perspektywie bardziej naglących potrzeb, jakie znaczenie miały subtelne argumenty, tak charakterystyczne dla polskiego ruchu analitycznego? Ponadto szeregi filozofów poważnie się przerzedziły. Okoliczności te nie sprzyjały ciągłości ruchu analitycznego. Poza tym, przed filozofią tą wyłoniła się jeszcze jedna przeszkoda. Po początkowym okresie ożywienia, gdy na przestrzeni lat 1949–1950 zaczęło się rozbudzać filozoficzne i intelektualne życie, do ofensywy przeszedł marksizm.

Pod koniec lat czterdziestych we wszystkich krajach wschodniej Europy oficjalną, usankcjonowaną przez prawo, ideologią stał się marksizm. W sztuce